

Що таке українська література

КУПИТИ

До книги ввійшли 45 есеїв, які вперше побачили світ у 2012–2013 роках на шпальтах газети «Україна молода» в рубриці «Уроки літератури від Леоніда Ушкалова». У них автор порушує цілу низку питань, важливих для кожної людини: щастя, свобода, любов, правда, поезія, самотність... А героями есеїв є і добре відомі всім класики, зокрема Сковорода, Квітка-Основ'яненко, Шевченко, Гоголь, Драгоманов, Франко, Леся Українка, Кобилянська, Винниченко, Хвильовий, Йогансен, Маланюк, Довженко, Яновський, і куди менше знані автори: Кримський, Шпол, Буревій, Чернов, Теліга, Ливицька-Холодна й інші. Написані в яскравій публіцистичній манері, ці «уроки» незаперечно свідчать про одне: українська літературна традиція від давнини до сьогодні – багата, барвиста і надзвичайно цікава.

УРОК 1

СПІВЕЦЬ ЛЮДСЬКОГО ЩАСТЯ

Шевченко contra Шатобріан

Колись давно княжна Варвара Рєпніна назвала Шевченка «геніальним горювальником», а його приятель Пантелеймон Куліш додав: «Шевченко — співець людських неправд і своїх гарячих сліз». Так ми сприймаємо поета ще й досі. І мало хто при цьому пам'ятає, що він був також співцем людського щастя. «Такий уже в мене характер, — каже оповідач повісті «Музикант», — я страшенно люблю дивитися на щасливих людей. І, по-моєму, нема прекраснішого, нема солодшого видива, ніж образ щасливої людини».

Поза сумнівом, це — думка самого поета, думка, яка в повісті «Художник» перетворюється на справжній панегірик людському щастю, може, найліпший у цілій українській літературі від давнини до сьогодні: «Багато, надзвичайно багато прекрасного у божественній, безсмертній природі, але торжество й вінець безсмертної краси — це одухотворене щастям обличчя людини; більш високого, прекрасного у природі я нічого не знаю».

А що ж робить людину щасливою? Різні речі. Наприклад, спокій. 4 липня 1857 року Шевченкові наснився сон, начебто він зустрівся в Москві з Михайлом Щепкіним. Друзі почали говорити про театр, літературу, й він нібито спитав Щепкіна, чому той не продовжує своїх «Записок артиста», початок яких було надруковано ще в першій книжці «Современника» за 1847 рік. А Щепкін начебто відповів: «моє життя протекло так тихо, щасливо, що нема про що й писати». Великий артист ніколи не зміг би створити чогось схожого на автобіографію П'єра Абеляра, який назвав її «Historia Calamitatum» («Історія моїх страждань»). Отже, щастя — це спокій і

відсутність страждань. Недаремно один із героїв повісті «Близнята» каже: «Найnudніша та наймонотонніша історія — це історія найщасливішого народу». Мабуть, його вустами промовляє тут поетова підсвідомість. Спокій — це те, чого хотів би він сам.

Щасливою робить людину, звісно, й кохання. Ось герой повісті «Музикант» дивиться на юну панянку, котра невдовзі стане його дружиною, і думає: «Миле! прекрасне створіння! Дивлячись на неї, я інколи відчуваюся вищим за людину. Такою безмежно щасливою істотою, якою людина ніколи не може бути». Щасливим тебе може зробити й улюблена праця. Пам'ятаєте слова оповідача повісті «Капітанша»: «Працелюбна людина, по-моєму, найщасливіша людина на світі...»?

А ще можна бути щасливим, заплющивши очі, щоби гойдатися на хвилях музики. Після цілої зливи драматичних пригод, перебуваючи на засланні, герой повісті «варнак» згадує, як колись давним-давно доб. ра та шляхетна панна Магдалена сідала за домашній орган і починала грати Баха. «То була свята Цецилія! — каже він. — І я, затамувавши подих, слухав її й молився на неї. Це були найчистіші, найщасливіші миттєвості мого печального життя». Хтозна, може, пишучи ці рядки, поет і сам чув божественні звуки Баха й уявляв свою героїню в образі ніжної юної римлянки-мучениці, як її змальовано на картині Карло Дольчі.

Тим часом є щастя, якого сам поет уявити собі не міг, але точно знав, що це — такі щастя. Найперше — щастя материнства. У поемі «Слепая» мати каже своїй донечці: «Я не умею рассказать / Про ту святую благодать, / Что только матери избранной / Душою можно понимать — / То выше счастья людского. / И как несчастлива, убога / Жена бесплодная...» Словом, щастя — це повнота буття. А чи був щасливий сам поет?

Люди, котрі знали його, відповідали на це питання по-різному: хто казав «так», хто — «ні». Наприклад, його родич Варфоломій Шевченко в липні 1846 року писав, що поет просто «збалуваний щастям». Тим часом Лев Жемчужников так не думав.

«Де в кого, — казав він, - можна полічити в житті нещасливі дні, а в нього — щасливі». А що сам поет? Чи почувався він щасливим? Бувало по-різному. З одного боку, його життя — довга вервечка жорстоких випробувань. Недаремно 1 липня 1852 року він писав Семенові Гулаку-Артемівському: «...Мені щастя не личить. Народився, виріс у неволі та й помру, мабуть, солдатом». Але з другого — «коловоротне» поетове життя не раз буквально топило його в морі щастя. І тоді він просто захлинався від його надміру. «О Боже мій! Боже мій! — вигукує герой повісті «Художник», Шевченкове alter ego. — Я такий щасливий, такий безмежно щасливий, що, здається, задихнуся від цієї повноти щастя, задихнусь і помру. Мені конче потрібне хоч би яке-небудь горе, хоч би нікчемне. А то самі судіть: хоч би що я задумав, хоч би що захотів, усе мені вдається. Усі мене люблять, усі пестують..."

І що ж у такому разі щастя? На це питання поет спробував відповісти в листі до графині Анастасії Толстої від 9 січня 1857 року, наприкінці свого десятилітнього заслання: «Шатобріан у «Замогильних нотатках» сказав, що справжнє щастя недорого коштує і що дороге щастя — погане щастя. Що він мав на думці під цими простими словами? Щастя Лукулла чи Фамусова? Не думаю. Римському та московському панам недешево обходилася тригодинна їжа, яку за три доби не міг перетравити шлунок. Отже, ненажера не може похвалитися навіть щастям тварини. Виходить, знаменитий турист, емігрант, дипломат і, нарешті, автор «Атали» не мав жодного уявлення про справжнє щастя».

Мабуть, каже Шевченко, французький романтик ніколи би не збагнув мого щастя. «Бідолашний! Легкодухий ви шевальє де Шатобріан де Комбур! Флорентійський вигнанець нам'яв би вам вуха за такі дурни-ці, немовби школярикові-балакуну. Данте Аліг'єрі був тільки вигнаний із батьківщини, та йому не забороняли писати його «Пекло» і його Беатриче... А я... Я був нещасніший за флорентійського вигнанця, зате тепер щасливіший за найщасливішого з людей. І виходить, що справжнє щастя не таке

вже й дешево, як гадає шевальє де Шатобріан. Тепер і тільки тепер я цілком повірив у слова: «Любя, наказую вы». Тільки тепер я молюсь і дякую Йому за нескінченну любов до мене, за послане випробування. Воно очистило, зцілило моє бідне хворе серце. Воно прибрало від моїх очей приз-му, крізь яку я дивився на людей і на самого себе...

Як золото з вогню, як немовля з купелі, я виходжу тепер із похмурого чистилища, щоби розпочати нову, шляхетнішу, дорогу життя. І це я називаю істинним, справжнім щастям, якого шатобріани не побачать навіть уві сні».

Значить, щастя — це, як казав Амедео Модільяні, «янгол зі серйозним обличчям»? Так. А може, це та невловна світла тінь, про яку я писав багато років тому в одній мініатюрі:

*Тоді, коли нічого не болить,
Лиш пада дощ розсипаним намистом,
В патьоках джазу 'явиться на мить
Сумного янгола зникама подобизна.*

Рекомендована література

ЮВАЛ НОЙ ХАРАРІ

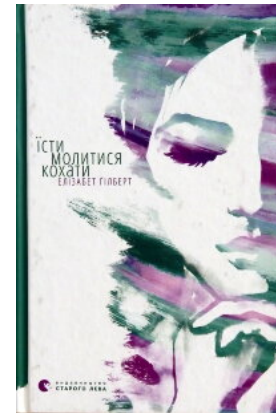

21 УРОК ДЛ
СТОЛІТТЯ

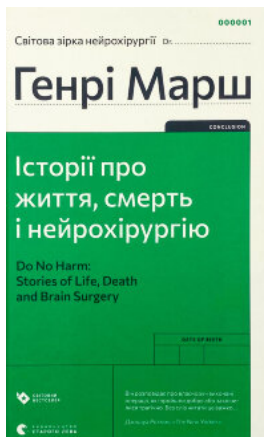
ВІД АВТОРА БЕСТСЕЛЕРІВ SAPIENS І HOMO DEUS

Весoming. Становлення

21 урок для 21-го
століття

Їсти, молитися, кохати

Історії про життя,
смерть і нейрохірургію

Вісім релігій, що
панують у світі: чому
їхні відмінності мають
значення

Номо Deus: за
лаштунками
майбутнього

Перейти до категорії
Філологія

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ